

ZELENÁ INFRASTRUKTURA – PŘÍLEŽITOST PRO REHABILITACI INTERAKČNÍCH PRVKŮ?

Ing. Darek LACINA

*Mendelova univerzita, Zahradnická fakulta, Ústav plánování krajiny
Mendelova univerzita, Lesnická a dřevařská fakulta, Ústav inženýrských
staveb, tvorby a ochrany krajiny (PhD studium) darek.lacina@prokr.cz*

Tento článek svým způsobem navazuje na článek o vztahu územního systému ekologické stability (ÚSES) a zelené infrastruktury (ZI) ze semináře v roce 2017. Proto zde nebude opakována historie vzniku pojmu ZI, ani zmiňovány nejdůležitější evropské dokumenty k tomuto tématu. Důležitost vztahu ÚSES a ZI lze nalézt v pracovním dokumentu útvarů Evropské komise - *Technické informace o zelené infrastruktuře* (Komise EP, 2013a). Zde jsou definovány „skupiny přínosů“, které jsou rozvedeny do „konkrétních přínosů ZI“. Můžeme opodstatněně spekulovat, že ÚSES může díky protieroznímu působení fungovat při *zachování úrodnosti půdy, zvládání škod způsobených bouřkami, regulaci eroze či její omezování, snižování povodňového nebezpečí, zvyšování úrodnosti půdy a lepší produktivitě. Další přínosy ÚSES mohou být také lepší opylování, zachycování a ukládání uhlíku, regulace teploty, čištění vody, hodnota plynoucí z existence či uchování rozmanitosti přírodních stanovišť a druhů a genetické rozmanitosti (zásadní přínos), multifunkčně odolnému zemědělství a lesnictví lepší regulace škodlivých organismů, více investic, lepší image, kvalita ovzduší a regulace hluku, atraktivnější destinace, lepší zdravotní a sociální podmínky, více možností rekreace, zdroj pro výuku a „přírodní laboratoř“ či odolnost ekosystémových služeb.* Výše uvedený přehled samozřejmě neznamená, že ÚSES jako celek nebo každá skladebná část musí nutně plnit všechny přínosy, případně, že je bude plnit dokonale. Ale je to potenciál, který může být různou měrou naplňován.

Zároveň jsou ve stejném dokumentu Komise uvedeny příklady ZI v členských státech EU. Pro Českou republiku je uveden právě ÚSES s odkazem, že primární funkcí z pohledu ZI je *ochrana biologické rozmanitosti* a hlavním cílem je *posílení ekologické stability krajiny prostřednictvím zachování nebo obnovy ekosystémů.*

Stejně tak nebude opakována definice ÚSES ze zákona ani rozebírána teoretická východiska. Vzhledem k názvu příspěvku pouze zdůrazním, že existuje odlišnost chápání ÚSES v právní a odborné úrovni. Zatímco zákon

zná jako skladebné části ÚSES pouze biocentra a biokoridory, teorie navíc operuje s pojmem interakční prvky. Ty jsou významným prostředkem pro ekologickou stabilizaci krajiny. Vlivem tohoto odlišného přístupu nebyla dosud rozvíjena teorie interakčních prvků, takže dnes panují rozdílné názory, co vše může interakčním prvkem (IP) být, jak má vypadat, apod. V územním plánování se, s trochou nadsázky, o interakčních prvcích nesmí ani hovořit/psát. Jejich přítomnost v krajině je přitom nejen nezbytná, ale i reálná. Skrývají se tak pod pojmy ostatní zeleň, ochranná zeleň, břehové porosty, izolační pásy, aj. Bohužel, ztrácí se tím povědomí o jejich ekostabilizační funkci a nezbytné vazbě na biocentra a biokoridory, tedy ten „právní“ ÚSES (Lacina, 2018).

V současnosti, i vlivem toho že IP nejsou zakotveny v legislativě a nebyla jim v minulosti věnována žádná pozornost, ani v odborných kruzích nepanuje shoda, co vše vlastně může být interakčním prvkem. Na jedné straně je názor, že se jedná o jakoukoli strukturu v krajině, která má či bude mít (v případě návrhu na založení) vyšší ekologickou stabilitu bez ohledu na velikost, tvar a konektivitu, na opačné straně spektra jsou snahy definovat IP jako strukturu od určité velikosti s napojením na biocentrum nebo biokoridor. A mezi těmito póly pak může existovat řada různých výkladů.

Nebudu se tu pouštět do úvah, který přístup je lepší, protože nemáme vědecké doklady, které by pomohly s jasnou definicí. Dle mého názoru ale jsou IP koncové a nejjemnější struktury, které v krajině zabezpečují její ekologickou stabilitu na konkrétním místě. Jejich síla může být právě v jejich „drobnosti“ spojené s vysokým počtem. Přitom se může ale nemusí jednat o biotopově/přírodovědně zvláště cenná stanoviště. Jde o to, že každá taková struktura reálně i potenciálně funguje jako třeba i izolované refugium pro bohatší biotu oproti intenzivně obhospodařované ploše. V krajině můžeme existující IP dělit podle doby či způsobu vzniku. Jednu velkou skupinu budou tvořit historické krajinné struktury, případně stopy po minulém hospodaření. Takto může fungovat např. extenzivně udržovaný vysokokmenný sad, remízek vzniklý na kamenici v poli, vzrostlá lípa u křížku. Další skupina IP souvisí naopak se současným velkoplošným hospodařením v krajině, kdy vzniká množina drobných ploch, které nejsou obhospodařovány. Jedná se většinou o různé degradované porosty s převahou ruderalů nebo o sukcesní stádia dřevin na opuštěných/zbytkových plochách. Nejde jen o různé porosty křovin, ale můžeme sem zařadit i většinou silně ruderalizované linie podél napřímených vodotečí nebo cest v blocích orné půdy.

V posledních letech nejen na seminářích ÚSES – zelená páteř krajiny probíhal určitý spor o přístup k ÚSES mezi zástupci Agentury ochrany přírody a krajiny (AOPK) a tvůrci nové metodiky vymezení ÚSES.

AOPK vytýkala nové metodice snahu o přílišné zalesňování a nedostatek ploch s travinobylinnými porosty, které by měly být nositeli vyšší biodiverzity než lesy. Nebudu zde rozebírat, že i v metodice jsou možnosti pro tvorbu antropogenních částí ÚSES. Spíše bych zdůraznil základní požadavky AOPK v kontrastu s požadavky teorie ÚSES. Opravdu, základem ÚSES by měly být lesní ekosystémy, které by tu byly, kdyby nebylo činnosti člověka. AOPK se to nelíbí a bojuje za zachování, obnovu a tvorbu stanovišť pro společenstva především travinobylinná, případně mozaikovitě uspořádaná se sukcesními fázemi dřevin. Přitom ale pro tato společenstva nepožaduje bezpodmínečně plochy v jednotkách hektarů nebo minimální šíře okolo 20 m (parametry minimálních velikostí a šířek pro biocentra a biokoridory na lokální úrovni). Určitě by se spokojila i s plochami menšími, na které bude prováděn vhodný management. Na druhou stranu by přivítala co největší množství takových plošek. A tím se dostáváme zpět k interakčním prvkům, protože to, co požaduje AOPK, jsou právě tyto „zapomenuté“ struktury ÚSES. Považoval bych za vhodné, kdyby, místo napadání se, došlo na spolupráci, která by vedla k rehabilitaci IP. Což znamená nejen podporu legislativní, ale i výzkumnou, informační a organizační.

ZDROJE

- Bínová, L. a kol. (2017). *Metodika vymezení územního systému ekologické stability. Příloha Věstníku Ministerstva životního prostředí, XXVII/5.*
- Hošek, M. (2017). *Zelená infrastruktura: co a proč se ztratilo v překlada? Ochrana přírody 2/2017.*
- Lacina, D. (2018). *Postavení územního systému ekologické stability v zelené infrastruktuře. Životné prostredie 2018. Roč. 52, č. 1, s. 19 – 22 + s. 3 obálky. ISSN 0044-4863*
- Pešout, P., Hošek, M. (2012). *Ekologická síť v podmínkách ČR. Ochrana přírody 2012, zvláštní číslo.*
- Dokumenty:*
- Pracovní dokument útvarů Komise. Technické informace o zelené infrastruktuře. Průvodní dokument ke Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů Zelená infrastruktura – zlepšování přírodního kapitálu Evropy. Evropská komise, Brusel, 2013a.*